

Ardooie, meest onder kerkelijk oogpunt.

PETRUS-LUDOVICUS DUBUISSON, 1750-1804.

Zoon van Arnoldus en Maria-Josepha Placquet, is hij geboren te Ronse, 4 Februari 1720 (1). Na 18 maanden onderpastoor te zijn geweest op St. Gertrudis te Leuven, werd hij pastoor van Ardooie, insgelijks door benoeming der Universiteit van Leuven, (hij was baccalaureus in de Godgeleerdheid) in Juni 1750 (2).

16 September 1738 had Joannes Roelens, f^s Joos, vóór pastoor Brouwers zijn testament gemaakt. Wij hadden er dus mogen hierboven van spreken, doch daar het slechts onder pastoor Dubuisson zijn beslag had, handelen wij hier over die zaak. Nu Joannes Roelens stierf in Mei 1747, en, volgens genoemde testament, benevens H. Missen te lezen door zijn zonen, P. Fidelis, recollet, en Pieter-Josephus, priester (3), wil

1) Doopakt ons door het gemeentebestuur van Ronse medegedeeld.

2) Pastoor Welvaert in zijn reeds meer vermelde lijst der pastoors (Doopregister 1824 in Kerkarchief Ardooie) zegt dat hij pastoor werd 24 Juni. Maar in originele Doopregister (GA.) is de eerste akt van hem een van 23 Juni; in het afgeschreven register (Ibid.) is de eerste akt door hem geschreven en onderteekend een van 16 Juni. G. F. TANGHE, o. c., blz. 59, zegt dat hij benoemd werd 10 Juni. Anderzijds weten we dat hij gekocht heeft in de venditie Brouwers op 10 Juni, lijk we zoeven zegden.

3) Pieter-Joseph, geboren te Ardooie 19 Maart 1696. Hij studeerde aan het groot Seminarie te Brugge. 16 Mei 1721 doet zijn vader Joannes, destijds burgemeester van 't gemeene, bezet op zijn eigendommen tot vormen « den titel patrimonial » ten einde hem toe te laten « de heylighe orders » te ontvangen (Originele in RB. Triage de Liasses, n° 232). 26 Mei 1727 teekent hij in Ardooie een doopakt en noemt zich onderpastoor in Rumbeke (onbekend in SLOSSE's *Lijst van de onderpastors van Rumbeke*). Later in 1733 was hij in Ardooie (*Ferie ende rolle Aysbove*, f° 11, Ibid. Ardoye, oud n° 193); kreeg de kapelanie van O. L. Vrouw te Ardooie en behield ze tot zijn dood,

hij dat « moet voltrocken worden... het lamberseelsel van onse lieve Vr. choor tot de moerpilaren met gelycke fatsoen ende hout gelyck het beginsel teghenwoordigh is » ; verders dat er in de kerk een beeld kome van de H. Barbara, te plaatsen « aen den eersten pylaer naerst den hooghen choor, den noortcant inden choor van O. L. V. authaer » ; nog dat aan den disch een rente gegeven worde voor een jaarlijksche H. Mis ten eeuwigen dage (1).

De erfgenamen Roelens echter beweren niets aan kerk en disch te kunnen geven, daar het sterfhuis grootelijks belast is (2) en anderzijds, volgens de verordeningen, geen onroerend goed in doode hand mag gaan. Daarop, bij bisschoppelijke goedkeuring van 29 Juli 1747, vragen pastoor Brouwers en bailliu Joannes-Franciscus Werbrouck als hoofdgezworene van kerk en disch, 3 December 1748, aan den Raad van Vlaanderen het legaat te doen betalen. Daarna, om verdere kosten te vermijden, wordt, 28 October 1749, een akkoord getroffen : de erfgenamen zouden 85 p. gr. betalen, mits jaarlijksche H. Mis en brooduitdeeling aan den arme. Goedkeuring van dit akkoord wordt aan den bisschop gevraagd (3). Deken Valcke geeft een gunstig advies, 22 November 1749 en 12 Juni 1750, en de bisschoppelijke toestemming komt 29 Maart 1751 (4).

2 April 1755. Hij werd begraven in O. L. Vrouwkoor (Overlijdensregister in GA.).

Pater Fidelis geb. Martinus Henricus te Ardoorie 14 September 1710 (Dooptregister in GA. coll. *Staet van goed* van zijn moeder, Josyne Meulenysen, overleden 9 September 1712 in RB. Triage de Liasses n° 164 en *Register Weeserie*, f° 239-247, Ibid. Ardoye, oud n° 75), werd recollet te Ieper 24 November 1731 en legde er 25 November 1735 zijn geloften af. Hij overleed in Mei 1763 in het klooster te Nieuwpoort waar hij geestelijke bestuurder was der zusters Penitentes (PH. NAESSEN, *Franciscaansch Vlaanderen*. Mechelen 1886, blz. 377).

1) Kopie van testament in ABB. F. IV. Een andere, doch een blad ontbreekt, steekt in RB. Triage de Liasses, n° 51.

2) *Staet van goed* Joannes Roelens gesloten 24 Mei 1747 in RB. Triage de Liasses, n° 158 en ook in *Register Weeserie*, f° 148-188 (Ibid. Ardoye, oud n° 156).

3) Dat rekwest aan den Bisschop werd opgemaakt tijdens het leven van pastoor Brouwers, doch daar hij intusschen overleed is het onverteekend door deservitor Depretter.

4) Bundel in ABB. F. IV.

29 November 1749 geeft deken Valcke insgelijks een gunstig advies tot het verkoopen van de boomen op het kerkhof en de verstorven eiken bij den Gapaert. Immers het is volstrekt noodzakelijk « de kercke te witten ende te besetten » ; daarbij sommige boomen doen schade aan de kerk ; eindelijk uit de opbrengst komt « groot embellissement die de kercke zal becomen met het geprojecteert lambersement van den choor van O. L. Vrouwe » (1).

In die tijden vinden we veel bedevaarten, meest naar Assebroek (2), andere naar het Heilig Bloed te Brugge, ook naar O. L. Vrouw van Halle, naar St. Joris, Izegem, Beveren, Gistel, Meessen, St. Katharinakapelle (3), enz.

In 1751 wordt een nieuw tabernakel gemaakt (4) en 11 October van 't zelfde jaar, worden relikwiën van de HH. Martinus, Rochus en Barbara plechtiglijk ingehuldigd. (5)

Reeds herhaaldelijk was het orgel in de kerk vermaakt geworden. 6 December 1752 nu wordt een kontrakt gesloten

1) Brief in bundel vermeld in vorige nota.

2) Dat Assebroek dan vooral volk lokte moet ons niet verwonderen. Pas uit privaat bezit aan de kerk geschonken, was het mirakelbeeld van O. L. Vrouw, 22 Juli 1721, door Bisschop Van Susteren plechtig verheven. Verscheidene wonderbare genezingen worden haar toegeschreven, zoo b. v. door inwoners van Ingelmunster, Izegem, Meulebeke, alle uit de omgeving van Ardooië, wat stellig niet weinig bijdroeg om alhier het vertrouwen op Maria in haar genadeoord van Assebroek aan te vuren. (J. B. VAN BALBERGE. *Kort verhaal van het Marber Mariabeeld...* Brugge, 1735 (1° uitg.), 1805 (2° uitg.).)

3) Verscheidene *Staten van goed* in RB. Zie onder meer andere *Staet van goed* Anna-Maria Vanryckeghem, † in Januari 1740, in RB. Triage de Liasses, n° 176. Daarin wordt de betaling vermeld, benevens, voor de bedevaarten, « over wasch ende boter om aldaer op te offeren ».

Maria-Joanna Declercq is, 8 September 1744, verdronken in de vaart van Brugge naar Gent « in haer retour van een pelgrimagie die sy ghedaen hadde naer onse Lieve Vrouwe van Hassebroucke » *Staet van goede* in *Register Weeserie*, f° 119 v° (RB. Ardoye, oud n° 156).

4) 24 Juli 1751 wordt er aan de « passie » een leening van 14 p. gr. courant opgelegd « welke somme is g'employeert ter hulpwaert tot het betaelen het nieuwe tabernaekel in de kercke van Hardoye » (*Register van wettelycke passeeringhen*, f° 126-128 in RB. Ardoye, oud n° 52),

5) « ...over leverynghe van twee tonnen bier ghedaen aende schotters int inhaelen de reliquien van de heylyghe Martinus, Rochus en Barbara op den 11ⁿ October 1751... » (*Rekening binnecosten 1749-1750*, f° 23 r°, in RB.).

met Petrus-Josephus Deryckere, orgelmaker te Kortrijk, voor het maken van een nieuw orgel, wat dan ook door dien ambachtsman wordt gedaan (1). Het oud orgel werd 10 December 1754 verkocht aan de kerk van Dentergem voor 20 p. gr. courant (2).

7 Juni 1753 zijn « ghevallen soo grooten haeghel ende stucken ys ten meerderen deele ten groote van een hoender ei ». Dit veroorzaakte aanzienlijke schade op heel de gemeente, onder meer aan de kerk, waar meer dan 5000 schaliën gebroken zijn. (3)

17 Mei 1754 worden nieuwe statuten goedgekeurd voor het broederschap van O. L. Vrouw van 't Schapulier (4).

De Capucijnen van Kortrijk bezorgen aan de kerk een relikwie van den Heiligen Antonius: nog eens met groote plechtigheid wordt de « verheffing » gedaan 13 October 1755 (5).

In 1755, bij uitersten wil beslissen Andries van Vlaenderen en zijn vrouw Marie-Catherine Facheel te doen maken twee beelden van O. L. Vrouw en St Jan om ze te stellen nevens het Veldkruis, alsook te doen bouwen een steenen kapelleken met een O. L. Vrouwbeeld « ten suytwesthoucke van het selve velt ». Met de uitvoering dier belofte belasten zij hun erfgenamen (6).

Terloops weze hier vermeld dat, 18 Februari 1757, door Joannes Vanpoucke een vos gevangen en gedood werd (7).

1) *Rekening binnecosten 1750-1751*, f° 24, 25, 26 (RB. Ardoye, oud n° 23 en Dubbel, Ibid. Vrije, n° 7005).

Rek. binnecosten 1751-1752, f° 24, 25, 27 (Ibid. Ardoye, oud n° 116 en Dubbel, Ibid. Vrije, n° 7006).

Rek. binnecosten 1752-1753, f° 26 (Ibid. Ardoye, oud n° 142 en Dubbel, Ibid. Vrije, n° 7007).

Rek. binnecosten 1753-1754, f° 27, 28 (Ibid. Triage de Liassés, n° 334 en Dubbel Ibid. Vrije, n° 7008). Omstreeks den zelfden tijd was er ook een nieuw doksaal geplaatst (zelfde rekening 1753-1754, f° 29).

2) *Rekening binnecosten 1751-1752*, f° 13: zie vorige nota.

3) Originele rekweste aan die van 't Vrije in RB. Triage de Liasses, n° 235.

4) Zie Reglement van 1806 in *Register Broederschap* (Kerkarchief Ardoie).

5) *Rekening binnecosten 1752-1753*, f° 25 v° (RB. Ardoye, oud n° 142 en Dubbel, Ibid. Vrije, n° 7007).

6) *Staat van goed van vrouw Van Vlaenderen*, † 16 Juni 1755, in RB. Triage de Liasses, n° 164.

7) *Rekening binnecosten 1753-1754*, f° 30 r° (RB. Triage de Liasses, n° 334 en Dubbel, Ibid. Vrije, n° 7008).

Een ander geval staat vermeld in *Rekening binnecosten 1757-1758*,

In dien tijd bestond ook een processie naar het Veld, dat op de grenzen lag van Koolskamp en Ardoonie. Ze werd gehouden op H. Drievuldigheidszondag, en, samen met die van Koolskamp, moesten pastoor en de geestelijkheid van Ardoonie evenals de schepenen er tegenwoordig zijn, dit ingevolge een fondatie van pastoor Van Balberghe van Koolskamp, die onder die voorwaarden dat veld aan beide kerken had geschonken. Geen eereloon mocht om die reden aan beide pastoors betaald worden. (1)

In 1758, ingevolge kontrakt van 14 Juni van dat jaar, wordt door Joannes Van Hesen, boven reeds vernoemd, een nieuwe uurwijzer op den toren geplaatst (2).

6 Juni 1750 was er tusschen de magistraten van West-Vlaanderen en verscheidene andere een reglement gemaakt voor het « onderhoudt der aerme ». Op vraag van het Vrije in datum van 14 November 1760 « accederen de beide wetten van Har-doye » aan het concordaat dienaangaande (3).

In 1762 wordt het « pordes oft portael boven ende voor de kerckdeure » gemaakt : twee steenen pilaren de houten kap ondersteunend die gedekt is met schalien (4).

In dien tijd, om de bevolking ter hulp te komen, werden door het Vrije weefgetouwen in leening gegeven. Onder de gemeente waar er op die wijze geplaatst werden, komt Ardoonie in 1763 aan de spits met 54 en Lichtervelde, die er op volgt, staat er met 31 en al de andere met min. (5)

f° 29 r° (Ibid. Ardoonie, oud nr 141 en Dubbel, Ibid. Vrije, nr 7010). Nog een wordt geschoten in Februari 1772 (*Rekening binnecosten 1770-1771*, f° 39-40, Ibid. Ardoonie, oud nr 2 en Dubbel, Ibid. Vrije, nr 7023); verder nog een in Januari 1787 en een op 9 November 1789 (*Rekening binnecosten 1789-1790*, f° 36-37, (Ibid. Vrije, nr 7041, coll. *Specificatie 1789*, Ibid. Triage de Liasses, nr 334).

1) F. VANDEPUTTE, *Recherches sur les sires de Lichtervelde*, Brugge, 1879, blz. 29. (Dit verscheen eerst in *Ann. Soc. Emulation* 1879). Schrijver haalt die bijzonderheid uit een staat van goed van Koolskamp kerk 1757 berustend in het archief van den Raad van Vlaanderen in 't rijksarchief te Gent.

2) Originele met kwijting in RB. Triage de Liasses, nr 56, coll. *Finale Rekening* Wed. Gilles Staelens, f° 7 (Ibid. Triage de Liasses, nr 323).

3) Brief aan 't Vrije, 21 November 1760 (RB. Triage de Liasses, nr 207), coll. *Register...* f° 11-12 (Ibid. Vrije, nr 574).

4) *Specificatie van de becostinghe...* (RB. Triage de Liasses, nr 51).

5) *Nota aen wie ende ter wat prochie de ghetouwen zyn berustende door den lande van den Vryen gegeven ten titel van leeninghe.* (RB. Ambachten, Liasse 518).

Bij de optelling gedaan in 1768, te vergelijken met deze van 1720 en 1738, boven gegeven, vinden we « doende de functie van weven lynen laeckenen binnen de prochie van Hardoye » 522 personen, 't zij 437 met 1 getouw, 83 met 2 en 2 met 3.

Er worden daarenboven 6 kamslagers opgegeven met het merk waarmede hun kammen geteekend zijn :

Joannes Baptista Staelens met merk	IBS
Ignatius De Vos	FDV (1)
Ignatius Cauwe, f ^s Ignaas	IFC
Joannes Baptiste Schers	IS
Leo Victor Delarue	LDL (2)
Louis Frans Roelens	LR (3)

12 Oogst 1766 werd een kontrakt gesloten met Heer François Bernard Joseph Flincon, klokgieter te Doornik. Hij moet ingevolge een klok gieten « ten dienste deser prochie » van ongeveer 13 à 1400 honderd pond, Brugsch gewicht, « op accoord met de clocke van dheeren geestelycke tiendeheffers » voor « 15 stuyvers per pondt, spyse ende aerbeyt inbegrepen ». Daarenboven zal de gemeente hem leveren het hout om de klokspijs te smelten en het steen tot den oven. De klokspijs moet gehaald worden naar Brugge op de kosten der gemeente. Alles zal men betalen met giften door de parochianen geschonken en die nu reeds 80 p. gr. courant bedragen en het te kort zal door de gemeente bijgelegd worden. Hij zal nog gieten een tweede klok, insgelijks op akkoord met de twee andere en zij zal moeten wegen « salvo justo » ongeveer 1300 pond, Brugsch gewicht. Daartoe is reeds een tweede omhaling onder de ingezetenen begonnen. De noodige klokspijs wordt door de gemeente geleverd en Flincon zal voor zijn werk ontvangen « 6 oorten per pondt brughs dat de geseyde clocke sal commen te weghe ».

Eindelijk, daar de klok der tiendeheffers vroeger door Albert De Cock gegoten, « niet seer suyver en is uytgevallen ende met slechten thoon », zal zij, met toelating der tiende-

1) Dit was gewis het merk van zijn vader Frans, door hem voortgebruikt.

2) In een ander afschrift staat er LVL.

3) Alles uit een paar ongedateerde stukken in RB. Ambachten, Liasse 518, coll. *Rekening binnecosten 1768-1769* (Originele, Ibid. Ardoye, oud nr 72 en Dubbel, Ibid. Vrije, nr 7021).

heffers, op de kosten van de gemeente hergoten worden en in akkoord gebracht met de twee voorgaande.

Flincon neemt aan dit ook te doen « gratis sonder daerover iet te pretenderen dan alleenelynck de cleenigheden van wasch, hair, boter, roedt, etc. » Moest er klokspijs over zijn, de klokgieter zal ze aan den inkooppijs overnemen. Ten slotte wil hij zijn werk waarborgen voor den tijd van een jaar, nadat de klokken in den toren zijn opgehangen : moest er tijdens dat jaar een bevonden worden niet in akkoord te zijn, of een of andere komen te barsten, hij zal ze hergieten op zijn kosten.

Bovenstaande kontrakt wordt geboekt en onderteekend in zitting van 19 September 1766. Greffier Vancoquelaere wordt er belast onmiddellijk naar Moontack te Brugge te schrijven, opdat deze uit Holland zou doen komen 2622 pond « rosette copier » en 653 pond « engels tin » (1).

In 1770 doet pastoor Dubuisson aan beide wetten opmerken dat de parochie fel is aangegroeid, zoodanig dat het getal communicanten is gestegen tot 4 à 5000 (2). Ingevolge vraagt hij een tweeden onderpastoor, waarvoor de geestelijke tiendeheffers zouden hebben te betalen het jaarlijksch pensioen van 40 p. gr. Daarop wordt greffier J. B. Vancoquelaere belast de noodige stappen te doen. Zoo gaat hij 7 Juni naar Kortrijk : de beide geestelijke tiendeheffers aldaar, de proost van St Amand en kapelaan Richard geven toestemming op voorwaarde dat de abdis ook aanneemt. Daarop schrijft de greffier 13 Juni naar de abdis van Montreuil en krijgt 7 Juli haar jawoord. 12 Juli trekt hij naar Brugge om aan den Bisschop het rekwest aan te bieden. Daar deze schriftelijke toestemming vraagt ook van de tiendeheffers uit Kortrijk, gaat de greffier 1 Oogst die halen en 2 Oogst trekt hij met alles, tevens het advies van den landdeken mededragend, opnieuw naar Brugge (3).

1) *Resolutiebouck* in RB. Ardoye, oud nr 129, coll. *Rekening binne-costen 1768-1769*, f° 31 (Ibid. Ardoye, oud nr 72 en Dubbel, Ibid. Vrije, nr 7021) en *Rekening restanten Stalens* (Ibid. Ardoye, oud nr 259).

2) Ruim 15 jaar later, wat niet erg zal verschillen met 1770, vinden wij een bevolking van ongeveer 5600 zielen (Staat opgemaakt 16 Oogst 1786 voor abdis van Montreuil in RB. *Triage de Liasses*, nr 250).

3) *Specificatie Vancoquelaere in Staet van oncosten 1770-1771* (RB. *Triage de Liasses*, nr 342), coll. *Rekening binne-costen 1770-1771*, f° 32-33 (Ibid.).

Dezelfde maand nog werd als eerste tweede onderpastoor benoemd Joannes-Baptista Perneel (1).

In die jaren werd een werk uitgevoerd dat verdient hier minstens aangestipt te worden. Reeds 8 April 1767 beslissen beide wetten bij het Vrije aan te dringen opdat de straat van de plaats naar Rijselende zou gekalsijd worden, daar zij niettegenstaande « groote reparatiën jaerlyckx... soodaenigh onbequaem is tot gesejde passage dat het schier onmogelyck is in reghenachtigh weder aldaer met gelaeden waegen en peerden te passeren... » (2).

In 1773 werd een deel gelegd ; daarna, in 1775-1776, wordt het werk voltooid alsmede de straat loopende van de kerk zuidwaarts tot aan de Drie Linden (3). Het heele werk werd uitgevoerd in daguren onder leiding der gemeente. Iedereen moest een deel arbeid leveren of iemand aanstellen tot « maecken van het bedde » ; die paard en wagen hadden moesten de steenen en het noodige bijhalen, maar daartoe hielpen er ook van Beveren, Koolskamp en Lichtervelde ; het eigenlijke kalsijden was het werk van Jean François de Lepaul en zijn volk uit het Doorniksche (4).

's Greffiers jongste zoon, Jacobus Innocentius Vancoquelaere, was koster genoemd. Het kostereelhuis, noordoost bij de kerk, rechts van den weg naar Koolskamp, op de plaats (5), dat sinds lang door den koster bewoond was geweest en vroeger door de abdis van Montreuil gegeven om tot kosterij te dienen, was onbewoonbaar geworden en de greffier vraagt, 23 Mei 1770, aan den heer markies de Houchin, Heer van Ardooie, het te mogen afbreken en vervangen door een huis met verdiep en in steen, op voorwaarde dat de opvolger later het van zijn zoon moet overnemen aan de volle waarde,

1) Hij was hier op 24 Oogst 1770. (Minute brief greffier aan abdis, 21 September 1771, in RB. Triage de Liasses, nr 14). De eerste akt van hem op Doopregister is van 25 Oogst 1770 (GA.).

2) *Resolutiebouck* in RB. Ardoye, oud nr 129.

3) Dit is de huidige Kortrijkstraat, nagenoeg tot waar het oude mannenhuis nu staat. Stukken in RB. Vrije, Aanwinsten, nr 3019.

4) Allerhande stukken in RB. Vrije, Aanwinsten, nr 3019. Een schoon plan met de afmetingen berust insgelijks aldaar, Cartes et plans, nr 322-37.

5) Originele kaarten van Ardooie plaats (1689 en 1771) in RB. Cartes et plans, nr 376.

zooniet dat de greffier J. B. Vancoquelaere of zijn erfgenamen het zullen mogen betrekken of verpachten tot dat een koster kome die het wil betalen ! De heer markies stemt echter in die wat zelfzuchtige voorwaarde niet toe en de zaak blijft hangen. Middelerwijl komt de gemeente tusschen en spant proces in, bewarend dat het huis gegeven is om te dienen tot school van het dorp (1). Later dient de greffier een nieuwe vraag in bij den heer de Jonghe, nieuwe heer van Ardoois (2), en hier zal hij gelukt zijn, want 27 December 1773 wordt de afval van het kostereel huis verkocht (3).

Jean Joseph de Houchin (4), die de heerlijkheid van Ardoois van zijn vader geërfd had, verkeerde in geldnood en, 15 Maart 1773, krijgt hij van keizerin Maria Theresia de noodige vergunning om al zijn heerlijkheden, dus onder meer de gemeene heerschepe en Ayshove, en heerlijke rechten op Ardoois te verkoopen (5). De koop werd gesloten 26 April 1773 met Theodoor Joseph burggraaf de Jonghe, lid van den Raad van Vlaanderen, voor 26500 « livres tournois » als koopsom, zonder lasten, betaalbaar binnen de 4 maanden. Onder de lasten stippen we aan dat de heer de Jonghe moet 300 « livres de France » geven aan den arme van Ardoois en 50 H. Missen doen opdragen in de kerk alhier voor de geloovige zielen. In dien koop is er geen spraak van heerlijkheden en heerlijke rechten en renten op Ardoois ; geen land of huizen bijgevolge tenzij de herberg de Zwaan (6).

1) Dit schijnt wel zoo uit hetgeen wij boven zegden van de school in de 16^e en 17^e eeuw.

2) Stukken in RB. Triage de Liasses, n^r 14 coll. Ibid. Ardoye, oud n^r 259 en Triage de Liasses, n^r 129.

3) *Condittien* venditie in RB. Triage de Liasses, n^r 264.

4) Louis Albert, zijn vader, had bij transactie van 15-16 October 1749 de heerlijkheid van 't gemeene gekocht aan den proost van S. Amand : dit werd door keizerlijk octrooi van 30 Januari 1750 goedgekeurd en ook, 28 Januari 1750, door den abt van Lobbes als algemeen overste der Benediktijnen in de Nederlanden (Kopie in RB. Triage de Liasses, n^r 58 en Origineel octrooi in kasteelarchief de Jonghe te Ardoois met pauselijke bulle van goedkeuring en keizerlijk Placet). Daarmede werd een einde gesteld aan eeuwenoud getwist.

5) Origineel op perkament met zegel in rood was in het archief der familie de Jonghe (Kasteelarchief de Jonghe te Ardoois).

6) « Item un lieu manoir, maison et héritage étant un cabaret et brasserie, nommé le Cygne, situé à Hardoye, avec une partie de terre labourable et prêt, présentement occupé par Pierre Roelstrate... »

Het Ardooieveld was sedert onheugelijke tijden een twist-appel tusschen de Heeren en de ingezetenen van Ardooie en daardoor land dat weinig of niets van inkomen gaf aan de gemeente. Met toestemming van het Vrije, verkoopen die van Ardooie, zooveel als zij er recht op hebben, aan burggraaf de Jonghe het Ardooieveld, 11 Oogst 1775, voor 750 p. gr. « wisselgheldt ». H^r de Jonghe zal zorgen dat het voor de gemeente opbrengt (1).

Het eenige dat docht op het Veld waren een 13 tal vischrijke vijvers (2) : 31 Januari 1777 en 13 Januari 1778 worden ze insgelijks aangekocht door denzelfden heer, de eerste voor 725 p. gr. « sterck wisselgheldt », de andere voor 1050 gulden en een gezongen H. Mis met brooddeel, tot zielelafenis van den overleden vader der verkoopers (3).

Daarmede was burggraaf de Jonghe niet alleen eigenaar van de voornaamste heerlijkheden van Ardooie, met al de rechten en renten die ze bezaten, maar daarenboven behoorde de grond van het Veld met de vijvers hem in eigendom toe.

In 1777 is men er reeds volop aan het bewerken en boomen planten ; men maakt er een park met wandelingen en doolhof. In 1780-1781 bouwt men het kasteel en graaft men den gracht errond (4). Daarenboven werd onder meer een sierlijke boogbrug gebouwd, die sinds lang nu verdwenen is (5).

(Geauthentiqueerde kopie in kasteelarchief de Jonghe te Ardooie en uittreksel in *Register van wettelycke passeerynghen*, f° 128-130 in RB. Ardoye, oud n° 100).

1) Transactie en goedkeuringen in *Rekening Transport 1774-1775* en nog eens in de twee volgende (RB. Ardoye, oud n° 41, 44 en 46) ; ook in *Register van wettelycke passeerynghen*, f° 227-229 (Ibid. Ardoye, oud n° 144).

2) De namen zijn overgebleven en zijn nu naam geworden van het stuk land dat op den vijver gewonnen is, lijk de Proostvijver, Plaesteraere, Snouckvijver, enz.

3) Origineelen in RB. Triage de Liasses, n° 223 en 252, coll. voor de eerste *Register van wettelycke passeerynghen*, f° 9-11 (Ibid. Ardoye, oud n° 53).

4) Stukken in RB. Triage de Liasses, n° 319.

5) Een aquarelle geschilderd door Jaak Trachez (1750-1822) geeft er het zicht van midden het heerlijke park. In de Gentsche wereldtentoonstelling in 1913 was een stuk tentoongesteld in « Art Ancien dans les Flandres » onder n° 919 met volgende uitleg in den catalogus : « Pont construit dans le parc du château d'Ardoye en 1789. Aquarelle (0.29 X 0.43) ». De aquarelle behoorde toe aan Heer Jos. Giesen, Antwerpen.

Intusschen in 1771 werd er een nieuw venster gemaakt voor het O. L. Vrouwenkoor (1). Wat later in Oogst-September 1773 komt in de pastorij een nieuwe kamer boven de eetplaats, waar ditmaal het strooien dak wordt weggelaten om het te vervangen door een pannendak (2).

11 Januari 1775 werden 70 olmen en 4 esschen, staande op het kerkhof, verkocht (3).

26 Juni 1775 was het de blijde intrede van den nieuwen heer, Theodoor de Jonghe. Naar de rekeningen bewijzen, was er een stoet met de schutters en ook speellieden van alle slach, alsook ontvangst in de kerk (4).

15 Juli 1776, in antwoord op een brief van 't Vrije van 24 Mei, wordt verzaakt aan het reglement in zaak onderhoud van den arme, enkele jaren vroeger aangenomen, uit reden het zoo schadelijk komt te vallen voor den disch (5).

Maria Theresia was gestorven 29 November 1780. Wederom wordt die dood herdacht, maar ditmaal moet de koster zes weken lang drie maal daags luiden met de drie klokken (6).

In dien tijd moesten zij in Ardoorie een heel slechten dunk hebben van het leger en den soldatendienst. Inderdaad, 7 Februari 1783 zenden zij naar het Vrije de namen van drie personen die uitmunten door hun « quaet ende slecht gedragh... » en waarover zij gedurig klachten ontvingen, verklarende dat zij ten volle genoeg zouden hebben indien zij door de rechters opgelicht werden voor legerdienst ! (7)

Bij placcaet van 17 Maart 1783 werden door Joseph II verscheidene kloosters afgeschaft. Onder de kloosterlingen zoo buiten gezet, vinden wij een drietal Ardooienaren. Vooreerst bij de ongeschoeide Carmelietessen te Brugge, Maria Isabelle Dewulf, geprofeste zuster, oud 27 jaar ; verder bij de Urbanisten of Rijke Claren Suzanna en Anna Naert, beide leekezusters, geboren te Ardoorie 28 April 1754 en 16 November 1760 (8).

1) *Specificatie* voor de geestelijke tiendeheffers in RB. Triage de Liasses, n^r 302.

2) Stukken over dien bouw in RB. Triage de Liasses, n^r 302.

3) *Venditie* in RB. Triage de Liasses, n^r 286.

4) *Rekeningen van het feest* in RB. Triage de Liasses, n^r 676.

5) *Resolutiebouck* in RB. Ardoye, oud n^r 129.

6) *Rekening binnecosten 1781-1782*, f° 34-35 (RB).

7) *Origineel* in RB. Triage de Liasses, n^r 53.

8) Stukken in ABB.

In 1784 bezit de kerk reeds 40 stoelen ten dienste der geloovigen; deze mogen ze gebruiken mits 1 gulden per jaar (1).

1 Oogst 1786 hebben die van Ardoois beslist een rekwes in te dienen aan Joseph II, ten einde het leggen van een steenweg Ardoois-Roeselare te bekomen (2). Bij dekreet van 11 December daaropvolgend wordt het toegestaan (3). Nu komen echter die van Beveren vragen dat de weg langs hun dorp zou loopen (4) en de keizer geeft toe bij dekreet van 30 October 1787 (5). Bij nieuw rekwes ten jare 1788 pleiten die van Ardoois voor den korsten weg tegen Beveren (6). Dit alles doet veel tijd verliezen; rekwesten volgen op rekwesten (7) en zoo wordt niets gedaan; de steenweg zal er maar komen in 1825 !!!

In den zomer 1786 wordt de kerkvloer herlegd « met geslepen steenen » (8) en een en ander in de kerk gewerkt (9) zoodanig dat we, 26 Juli 1787, een venditie hebben van den afval, waaronder blauwe en witte « schorren », knielbanken, zitbanken, vensterkassijnen « boiserije » en 2 schilderijen en 9 October 1788 een nieuwe, waar spraak is van den afval « van autharen ende andere prondelinghe ». Was dat alles wel zoo waardelooze « prondelinghe » ? Wij durven het betwijfelen. De kerk is dan ook gewit geworden (10).

Omstreeks den zelfden tijd wordt nieuw gemaakt « den geheelen middel cappe van het huis der pastorijs ». Daartoe worden geleverd « 2000 verloode dackpannen en 40 verloode veustpannen » (11).

1) *Kerkrekening 1784-1785* in RB. Triage de Liasses, n° 311.

2) *Resolutiebouck* in RB. Ardois, oud n° 129. Copie Ibid. Triage de Liasses, n° 654.

3) Origineel in RB. Vrije, n° 5278.

4) Origineel Ibid.

5) Origineel Ibid.

6) *Resolutiebouck* in RB. Ardois, oud n° 129.

7) *Stukken* in RB. Vrije, n° 5278.

8) *Kerkrekening 1784-1785* in RB. Triage de Liasses, n° 311.

9) Brief de Jonghe aan greffier 11 December 1786 in RB. Triage de Liasses, n° 56.

10) *Rekeningen venditie* in RB. Triage de Liasses, n° 266.

11) *Specificatie* voor de geestelijke tiendeheffers in RB. Triage de Liasses, n° 501.

Insgelijks alsdan worden groote vermakingen gedaan aan het dak der kerk : in 1787 worden daartoe 5450 schalien gekocht, en in 1790 een 3000 en van September 1790 voort werkt de meester schaliedekker met zijn volk aan den noordkant der kerk (1).

Op grond door den Heer de Jonghe gratis gegeven is in 1789 begonnen met den bouw van een arme school door de hoofdgezworene van kerk en disch, regeerders, wijk- en armmeesters der parochie. Door de geestelijkheid wordt daartoe een omhaling gedaan, maar zij is niet voldoende (2). Daarom vragen zij aan de gemeente een ontleening van 200 p. gr. « wisselgelt » voor den tijd van 6 jaar op het batig slot der rekening binnecosten van 1788. De nieuwe school was er broodnoodig daar er boven de 600 kinderen zijn, knechten en meisjes, tusschen 4 en 10 jaar oud, waaronder een 250 voor wie het totaal onmogelijk is eenig schoolgeld te betalen. Er zal onderwijs gegeven worden in « lezen, schryven, handwerck van spinnen, breyen ende nayen als in de christelyke leerynghe ». Beide wetten samen met de notabelen en groote gelande, overtuigd van de noodzakelijkheid, vragen aan 't Vrije de noodige toelating, die 29 Mei 1790 is verleend.

De Brabantsche omwenteling werd in Ardooie, lijk elders, geestdriftig onthaald. Onmogelijk nog eens in bijzonderheden te treden als over het dragen van « cocardes », het bewapenen der mannen, het opgaan in den dienst der Staten, enz. Een enkel feit maar : de geestdriftige viering. In Februari 1790, voor en na het publiceeren van het manifest van Vlaanderen, werd in de kerk door pastoor en onderpastoors een solemnele hoogmis gedaan met uitstelling van het H. Sacrament en benedictie. Telkens was er een macht van volk, « om den almogenden Godt te bedanken voor den zegeprael en geluckighen voorspoet der nederlandsche waepenen, de bekomen vryheit des lants en waere religie ». Op de mis volgde een groote brooduitdeeling. Verders werd er op Vrijdag 12 Februari, een groote lijkdienst gecelebreerd tot lafenis van de gesneu-

1) *Specificatie* als in vorige nota.

2) Er wordt onder meer ontvangen 102-3-6 p. gr. uit het sterfhuis van Pavot, gewezen onderpastoor van Ardooie en pastoor van Waardamme, overleden te Ardooie, 6 April 1779.

velde vaderlanders. De kerk en de altaren alsook de lijkbaar waren in groote rouw. Beide wetten samen met de notabelen werden stoetsgewijze door de beide schuttersgilden en de gewapende jongheid met een zee van volk, trommels en vlaggen, naar de kerk geleid. Na den dienst werd het rouwgewaad weggenomen en de altaren op hun kostelijkste versierd en dan werd door den pastoor het Hoogwaardige uitgesteld en de zegen ermede gegeven, waarna door heel het koor een machtig Te Deum gezongen werd onder het luiden der drie klokken en het 3 maal losbranden der geweren en kanonnen. Tot slot van den kerkelijken dienst werden 35 maten « mes-seljoen in broot » uitgedeeld alsook al de offerpenningen die aanzienlijk waren, « tot groot genoeg van ider ». Daarna was er een eetmaal, waaronder muziek, in de wetkamer, terwijl de twee schuttersgilden naar hun vergaderplaatsen gingen. Te drie uur deden de « g'exerceerde volontaire jonghe waere vaderlanders » oefeningen « in het vuur. Na het lof werd het wethuis alsook de beide gildenhuizen verlicht, terwijl die van S. Barbara met hun geweren vuurden en die van S. Sebastiaan « groote en cleene luchtfuseën » wierpen. Dit alles duurde tot 10 uur 's avonds, terwijl gedurig ge-roepen werd : « Vyvat de Vryheid, Vyvat Vandernoot, Vyvat Vandermeersch, Vyvat alle waere vaderlanders » (1).

In October-November 1790 wordt de straat naar de Kaaie, de « Cayedam », gekalsijd (2).

Naar G. F. TANGHE (3) weet te melden wordt pastoor Du-buisson, bij afwezigheid van den deken van Roeselare, door

1) Minute van brief door Hil. Fr. Vancoquelaere, 22 Februari 1790 (RB. Triage de Liasses, nr 46) coll. *Rekening binnecosten 1789-1790*, f° 47-53 (Ibid. Vrije, nr 7041); *Staet van costen 1790-1791* (Ibid. Triage de Liasses, nr 309; *Specificatie greffier* (Ibid. Triage de Liasses, nr 343).

2) Stukken in RB. Triage de Liasses, nr 13. Zouden de zelfde steenen daar nog niet liggen? De gebruikte steenen waren « rebut-steenen » (*Staet van oncosten binnecosten* in RB. Triage de Liasses, nr 309, coll. *Rekening binnecosten 1790-1791*, f° 40, Ibid. Ardoye, oud nr 4).

3) o. c. blz. 59-60. Die rekeningen die liepen over de tijdspanse gaande van « Sint Jansmesse » (24 Juni) tot dien dag van 't volgend jaar moesten ieder jaar vóór den Bisschop of zijn afgevaardigde (gewoonlijk den deken) en de hoofdgezworene van kerk en disch afgelezen en onderzocht om goedgekeurd of gewijzigd te worden.

Bisschop Brenart in 1791 naar Koolskamp gezonden, om er, als deken, de kerk- en dischrekeningen te aanhooren.

Maar bange tijden zouden aanbreken : de omwenteling zeventiende in Frankrijk en vooral op het einde van den zomer 1792 kwamen veel priesters en andere emigranten in onze provincie een schuilplaats zoeken (1). De volgende priesters vinden wij op Ardooie in 1792, allen uit het bisdom van Atrecht :

JEAN PHILIPPE COUDRON, kapelaan der abdij van Avesnes, oud 30 jaar, kwam hier 28 September 1792. Hij woonde in bij greffier Hil. Fr. Vancoquelaere en vertrok in November 1792.

PIERRE ALEXANDRE DELCROIX, onderpastoor te Croiselle, oud 32 jaar, kwam hier als boven, en woonde in bij pastoor Dubuisson.

NICOLAS JOSEPH LAGNIEZ, onderpastoor te Lebarque, oud 32 jaar, kwam hier als boven, en woonde in bij Jan Frans Van Brabant (2).

JEAN FRANCOIS HUBERT REVEL, onderpastoor te Douchy-Ayette, oud 32 jaar, kwam hier als boven en woonde in bij de wed. Ignaas Devos (3).

GUISLAIN JOSEPH MARTIN, onderpastoor van Duisant, oud 31 jaar, kwam hier als boven en woonde in bij Jan Baptista Stalens.

JEAN BAPTISTE MESSENGER, onderpastoor van Forest, oud 29 jaar, kwam hier vóór 8 October 1792 en woonde in bij Grégoire Roelens. Half Oogst 1793 is hij vertrokken.

ADRIEN BENOIT JOSEPH NOE, onderpastoor van Humbincourt, oud 34 jaar, was hier van 8 October 1792 en woonde in bij onderpastoor Godderis (4).

Daarbij komt nog een andere uit het bisdom van Amiens :

1) In de bisdommen Brugge en Gent waren tusschen 8 en 900 priesters en kloosterlingen (F. MAGNETTE, *Les émigrés Français aux Pays bas, 1789-1794*, Brussel, 1907, bl. 88-89).

2) Deze werd later vrederechter te Ardooie.

3) Ignaas Devos was de broeder van Frans, waarvan we boven gesproken hebben en die getrouwd is geweest met Anna van Hesen. Ignaas Devos en zijn vrouw Anna Veronica Verstraete zijn rechtstreekse voorouders van Mr Octave Devos.

4) Dat deze 7 hier waren vóór 8 October blijkt uit de minute van een brief van dien datum aan 't Vrije in het register, vermeld in volgende nota.

JEAN BAPTISTE LE TEMPLE, geboren te Bazentin, oud 28 jaar, onderpastoor van Hallu. Heeft Frankrijk verlaten 10 September 1792, verbleef eerst zes weken te Ieper, van waar hij naar Ardoois kwam in November en inwoonde bij notaris Jan Baptiste Vancoquelaere. Hij was er nog begin Juli 1793 (1).

Behalve voor een paar, waar bij staat wanneer zij vertrokken zijn, weten wij niet hoelang zij alhier verbleven hebben.

Nadat de Franschen onder Dumouriez, te Jemappes, 6 November 1792, de Oostenrijkers hadden verslagen en onze streken ingepalmd, zijn er waarschijnlijk onder die ingeweken Fransche priesters en emigranten, die, lijk velen hunner lotgenooten, naar Duitschland of Holland zijn uitgeweken, terwijl andere, lijk de laatstgenoemde, in elk geval, zich hier nog verscholen hebben gehouden. Intusschen die eerste Fransche overheersching was van korten duur: ze werden door de overwinning der Oostenrijkers te Neerwinden, 18 Maart 1793, gedwongen het land te ontruimen. Over die oorlogsverrichtingen in die twee jaren en het volgende, tijdens de welke ook Ardoois veel te lijden had, zullen we lijk bij de vroegere, niet uitweiden, daar het ons te ver buiten ons kader zou brengen (2).

Einde November 1792 werd een « boom van vryheid door de fransche militaire geplant op de plaetse dezer prochie » en bovenaan in blik de republikeinsche muts geplaatst (3). In Februari 1793 moet hij uitgetrokken geworden zijn, want 3 Maart worden straffen aangekondigd tegen degene die den nieuw geplanten zouden schade toebrengen (4).

10 Februari 1793 was, tegen wil en dank van de bevolking en hare overheden, een proklamatie van Frankrijk afgekondigd. Onmiddellijk daarop, wellicht nog geloof hechtend aan de valsche beloften door de Franschen bij hun inkomen gedaan dat zij alhier de vryheid brachten, zenden ze uit Ardoois naar

1) Al die gegevens haalden wij uit het *Register van wettelycke pasporten Hardoye* in RB. Triages de Liasses, n° 698.

2) Voor heel dit tijdstip zie het standaardwerk van P. VERHAEGEN, *La Belgique sous la domination Française 1782-1814*, Brussel, 5 Bd.

3) Specificatie greffier bij *Staet binnekosten 1792-1793* in RB. Triage de Liasses, n° 309.

4) Publicatie in RB. Triage de Liasses, n° 47.

de « municipaliteyt » s'lants van den Vryen » te Brugge een klinkend protest onderteekend door 189 ingezetenen, dewijl zij, lijk zij verklaren, niets anders « erkennen dan de Vlaemsche natie en hunne constitutie soo haest die sal in vougen syn ». Dit schrijven werd ook in 't geheim naar andere gemeenten gezonden, opdat zij een gelijkdanig zouden opzenden (1).

Waren de Franschen verslagen te Neerwinden, de strijd woedde nog maanden voort, vooral in midden Vlaanderen, waar de Oostenrijksche generaal de Clerfayt zocht den Franschen Pichegru te verdrijven.

Middelerwijl waren de vervolgingswetten in Frankrijk maar immer voortgegaan, het schrikbewind heerschte er en de doodstraf was afgekondigd tegen de priesters die den eed van getrouwheid aan de « Constitution civile du clergé » en van haat aan het Koninkdom weigerden. Dit had voor gevolg dat na den slag van Neerwinden, nog eens talrijke priesters en andere naar onze streken kwamen gevluht. Hier de namen van priesters en kloosterlingen waarvan we voor die tijden het spoor op Ardooië gevonden hebben :

GEORGES THIERRIÈRE, onderpastoor uit het bisdom van Le Mans. Hier ingeschreven 29 April 1793, woont in bij Heer Amandus de Vos (2).

...ROUSSEAU, onderpastoor van S. Cyr aan Loire in het bisdom van Tours. Hier ingeschreven zelfde dag als voorgaande, woont in bij onderpastoor Verwilghen. Hij vertrok 1 December 1793.

LOUIS FRANCOIS DEMONCHEAUX, geboren 2 September 1745 in het bisdom van Amiens, recollet (P. Antonius) uit het klooster van Duinkerke. Hier ingeschreven zelfde dag als voren, woont in bij Pieter Frans Haessebroucq (3). Hij vertrok 5 Oogst 1793.

...BEAUMONT, pastoor van Occoche, bisdom van Amiens.

1) Originele in RB. Triage de Liasses, nr 226.

2) Deze was de oudste zoon van bovengenoemden Ignaas Devos en rechtstreeksche voorvader van Mr Octave Devos.

3) Deze was de kasteleinboer van het kasteel van burggraaf de Jonghe. Onder het Fransch bewind is hij, tijdelijk althans, maire geweest van Ardooië.

Hier ingeschreven zelfde dag als voren, woont in bij greffier Hil. Frans Vancoquelaere.

CHARLES DE PLESSIS, « prêtre françois déporté, agé de 50 ans. », zegt het pasport. Hier ingeschreven 3 Mei 1793, woont in bij pastoor Dubuisson en vertrok 30 September daaropvolgend naar Aalst.

...TAUCQUEMBERGHE, pastoor deken van Bapaume, bisdom van Atrecht. Hier ingeschreven 28 September 1793, woont in bij pastoor Dubuisson.

LOUIS DEMAERE of DEMAIRE, priester uit het bisdom van S. Omaars. Hier ingeschreven 29 September, woont in bij Charles Vanderougstraete (1).

...LUGIN, « flamand chapelain de S. Bavon, natif de Harnette (= Arneke ?), présentement dans cette paroisse ». Oud 35 jaar, krijgt paspoort voor Ieper en Oostende 21 Juli 1793.

PATER FIDELIS, Ongeschoeide Carmeliet, is hier gekomen in Januari 1793 en heeft ingewoond bij de Wed. Ignatius De Raedt. Van daar is hij in April 1793 gaan wonen bij geneesheer Everaert te Lichtervelde, 15 dagen later bij burgemeester Vancouttere te Zwevezele, van waar hij naar Brugge is getrokken.

PIERRE JAQUES DELCOURT, broeder Bruno, leekbroeder der Karthuizers van « La Boutellerie à Fleurbaix ». Hij is hier al in October 1792 en nog in Februari 1794; woont in bij Charles Vanderougstraete (2) en later in Mei 1793 bij greffier Hil. François Vancoquelaere. Nu en dan gaat hij eens weg voor zaken (3).

Andere namen vonden we niet, maar we weten dat, 13 Maart 1794, tien Fransche priesters te Ardooië woonachtig

1) Herbergier in « de Zwane », de vergaderplaats der wetten en later municipaliteit.

2) Zoo in April 1793 is hij terug in zijn klooster: van daar schrijft hij, 23 April, aan den greffier om hem te vragen zijn plaats open te houden en dankt geestdriftig al zijn weldoeners (Origineel in GA. Zaken van H. Fr. Vancoquelaere).

3) Al de gegevens nopens die vluchtelingen komen uit *Register van de wettelyke pasporten Hardoye*, in RB. Triage de Liasses, n° 698.

waren (1). Terwijl zij hier woonden deden zij ook soms gevraagd dienst in de kerk (2).

Terloops zij hier aangestipt dat 1794 wederom een buitengewoon sterftejaar is geweest : het getal overlijdens dat 156 was in 1793 en 164 in 1795 was 324 in 1794, waaronder 120 kinders (3) tengevolge van een besmettelijke ziekte, een soort cholera, die ook in andere plaatsen veel slachtoffers maakte (4).

12 Mei 1794 wordt het kasteel van Heer de Jonghe op het veld door soldaten der verbondene legers geplunderd (5).

Maar 16 Juni 1794 werden de Oostenrijkers te Fleurus voor goed door de Franschen verslagen en onze provinciën werden een wingewest der Republiek en zouden al de hatelijke afpersingen en vervolgingswetten ervan te dragen hebben.

De weken die Fleurus voorafgingen waren buitengewoon lastig voor onze streken, daar legers der beide kampen zich juist alhier nestelden. 10 Juni 1794 werd moorddadig gevochten tusschen Roeselare en Ardoonie. Een Oostenrijksche afdeeling was afgesneden van het gros van zijn leger, maar baande dien dag, in een gevecht van man tegen man, een doorgang door de Fransche legerbenden en kon zoo Ardoonie bereiken en van daar het kamp van Generaal de Clerfayt : zij hadden echter 124 dooden en 173 gekwetsten (6).

15 Juni daaropvolgend kwamen de Fransche legers van den

1) Verklaring der beide wetten in RB. Triage de Liasses, n° 343.

2)...Voorts betaelt over het stipendium van elf messen gedaen door dheeren fransche priesters onder de lessen geduerende de geseide uytvaart... (*Staet van goede*. J. B. Vandendriessche † 13 April 1793 in RB. Triage de Liasses, n° 147).

3) Overlijdensregister in GA.

4) Dr PLETTINCK, *De la dysenterie épidémique qui a régné à l'hôpital de Meulebeke en 1847*, o. c., blz. 4; J. F. VANDORPE, *Essai sur la dysenterie épidémique qui a régné en Flandre et spécialement à Courtrai l'an 1793*. Kortrijk, 1795.

5) Verklaring van 7 Oogst 1794 in *Register van wettelycke passeerynghen* (RB. Ardoye, oud n° 172).

6) *Journal général de la guerre* (Brussel). 17 Juli 1794. Supplément blz. 1388-1390 ; Relation de l'affaire de Rousselaer le 10 Juin.

Wat later, 17 Juni, wordt gemeld, dat generaal de Clerfayt zijn hoofdkwartier naar Deinze heeft verplaatst en dat al de bruggen opgeblazen werden (Ibid. 20 Juni 1794, blz. 1418) ; te Ardoonie werd dan de Tombrugge vernietigd.

beruchten generaal Vandamme, een der meeste woestaards van dien tijd, Ardoois binnen (1).

In de « contributie » van 4000000 livres in gelde door den « representant des volks » Laurent op Brugge en het Vrije gelegd 4 Fructidor jaar II (= 21 Oogst 1794), wordt de pastoor van Ardoois belast met 2400 Fransche livres en de gemeente met 1469-3-0 p. gr. (2), terwijl het volgende jaar in de geforceerde leening van 5000000 livres van 19 Frimaire jaar IV (= 10 December 1795) Ardoois 23090 livres te storten heeft (3).

't Was echter vooral van af 1797 dat onze menschen al het hatelijke van de Fransche overheersching gevoelden, omdat ze getroffen werden in hetgeen hun het nauwst aan het hart lag, hun godsdienstige gevoelens. De municipaliteit of gemeenteraad werd omvormd : ofschoon de meeste leden de gevoelens hunner onderhoorigen deelden, waarover we verder een beoordeeling zullen hooren, hielden ze hun voorliefde verdoken (4), maar de Franschen hadden er hun man die immer werkte, een man volgens hun hart, de « commissaire du pouvoir exécutif » lijk ze hem noemden, den beruchten Jolly.

In de geforceerde leening van 't jaar V wordt pastoor Dubuisson aangeslagen voor 400 « livres tournois » : 26 Prairial jaar V (= 14 Juni 1797) dient de oude man aan 't centraal bestuur een rekwes in, ondersteund door de municipaliteit, om te vragen ontslagen te zijn, daar hij sedert 3 jaar alle tienden ontnomen was en zoo volstrekt onbekwaam is te betalen : met groote moeite kan hij in zijn levensbehoeften voorzien (5).

12 Vendémiaire jaar VI (= 3 October 1797) op bevel van den commissaris Jolly wordt inventaris opgemaakt van alles

1) Stukken in RB. Triage de Liasses, nr 343 en 226.

2) *Staet van onkosten uytzend 1796-1797*, in RB. Aanwinsten, nr 2932 coll. *Kort-verhaal van het gonne binnen de stad Brugge en lande van den Vryen ten aanzien van de contributie van vier millioenen in gelde... door den representant des volks, Laurent...* Brugge.

3) J. SAMYN, *De Fransche revolutie in Vlaenderen en in 't bijzonder te Thielt*. 2^e Uitg. Bd. 1, bladz. 94, nota 2.

4) Zoo, om maar een te noemen, Haessebroucq, waarvan we boven spraken.

5) Stuk in GA. farde XI.

wat er in de kerk is, en bevel gegeven alle uitwendige godsdienstteekenen en beelden van het kerkgebouw te weren, terwijl de inwoners 24 uren tijd hebben om hetzelfde te doen met hunne huizen ; daarbij wordt de kerkdeur gesloten en bezegeld. Dit inventaris geeft de meubleering op : daarin vinden we onder meer dat er 3 altaren zijn, 3 biechtstoelen, waarvan een in het zuidelijke en 2 in het noordelijke koor, dat er 3 schilderijen en 2 beelden in de kooren en 23 schilderijen (waaronder gewis de kruiswegstatiën) in de kerk zijn, daarenboven dat er in de sacristij onder meer 9 volledige ornamenten zijn van verschillig kleur, twee « camails », een kelk in tin en een biechtstoel (1).

Reeds drie dagen nadien, 15 Vendémiaire, wordt een rekwest onderteekend door 486 inwoners ingediend ten einde de kerk te mogen gebruiken om er hun gebeden te doen (2).

Dit werd hun inderdaad toegestaan en koster Jacobus Innocentius Vancoquelaere, die als zegelwaarder der kerk was aangesteld, zal de deur openen 's morgens en 's avonds sluiten (3).

16 Frimaire jaar VI (= 6 December 1797) werden kerk en pastorijs onder sequester gesteld (4).

1) *Registre Délibérations A* n° 111 (GA). Het stuk is geteekend door Jolly, door P. F. Haessebroucq als maire en Hil. Fr. Vancoquelaere als secretaris. We weten reeds hoe beide laatste fransche priesters hebben schuilplaatsen gegeven. Haessebroucq zal, gewis omdat hij niet republikein genoeg was, nadien vervangen worden. Later wordt een koper ciborium met verzilverde kuip, niet in inventaris begrepen, naar den ontvanger der domeinen gezonden te Thourout (Brief van 15 Frimaire jaar VII (= 5 December 1798 in *Copie correspondance A* n° 103).

2) Origineel in GA. De leden der municipaliteit onderteekenen niet, daar het rekwest aan hen moest aangeboden zijn.

Naar een schrijven van Van Cuyl, « commissaire du pouvoir exécutif » te Pittem, hebben zij aldaar, en ook te Zwevezele, Koolskamp, Meulebeke en Ardozie, waarschijnlijk op Zondag 15 October 1797 rond het uur der hoogmis en in den namiddag de klokken geluid om het volk tot de gesloten kerk te roepen. Brief van 18 Vendémiaire jaar VI (= 18 October 1797) in RB. Triage de Liasses. n° 704.

3) *Copie correspondance A*, n° 26-28 coll. *Registre délibérations A*, n° 167 (GA.) 15 Floréal jaar VI (= 4 Mei 1798) worden aan den koster de sleutels ontnomen maar 22 daaropvolgend (= 11 Mei) is het onverschil bijgelegd en krijgt hij de sleutels terug.

Koster Vancoquelaere legde ten anderen den eed af door de Fransche wetten geeischt waarover nog verder (*Status vicariatus, pastorum vice-pastorum, etc.* door L. A. Caytan. Handschrift in ABB), zulks misschien met het oog op dit doel.

4) *Registre délibérations A*, n° 120 (GA.)

In zitting van 24 Pluivose jaar VI (= 12 Februari 1798) eischt Jolly dat binnen de 8 dagen de wetten zouden uitgevoerd worden in zaak afnemen der kruisen en klokken van de kerk (1). Daarop wordt twee dagen nadien beslist een aanbesteding te doen, tot weren van het kruis op den toren en de drie staande op ieder beuk : die heeft plaats I Ventose jaar VI (= 19 Februari 1798). Veel Ardooienaars zijn opgekomen doch niet een wil er zich mede belasten en het werk wordt gegeven aan Jaak De Revere van Roeselare, die het dan ook uitvoert (2).

Intusschen had men 17 Pluivose (= 5 Februari 1798), met veel bombast en aflezing van bedreigingen tegen eventuele schenners, een nieuwen boom van vrijheid geplamt (3).

Ingevolge de wet op de nationale goederen en het aangeslagen kerk- en kloostergoed wordt de schatting gedaan (4).

Intusschen hadden de vervolgingswetten en de hatelijke conscriptie of loting een heele beroering veroorzaakt en kregen we 't geen men genoemd heeft de Boerenkrijg. Wel is waar hadden die onlusten, onder den kreet « Voor altaar en haardstede », alhier niet den omvang die men in de Kempen gekend heeft, maar toch gaat het niet om die gebeurtenissen in onze streken eenvoudig als iets van geen belang te doen doorgaan (5).

6 Brumaire jaar VII (= 27 October 1798) komt er een bende van die jongens, door de Franschen Brigands genaamd, naar Ardooië, aangevoerd door Alexander De Lentz : zij hebben er

1) Ibid. n° 135.

2) Ibid. n° 139-139 : hij moest maar « de beyde isere arms » weg nemen en mocht het staande ijzer laten. De kruisvorm verdween zoo en Jolly kon gerust slapen.

3) Ibid. n° 131, coll. n° 133, 153-154 : de boom was gehaald geweest bij « borger de Jonghe ».

4) *Copie correspondance A*, n° 50, coll. *Registre délibérations A* n° 224 (GA).

5) Zoo doet J. DE SMET, *Wie deed er mee in den Boerenkrijg*, in *Biekorf*, 1926, blz. 217-227, omdat hij zich vergenoegt met bronnen van Franschen oorsprong, want deze hadden er alle belang bij den opstand onzer dappere jongens te kleineren. Over heel de zaak, zie het bovengenoemde werk van P. VERHAEGEN, o. c., Bd III : *La guerre des paysans* ; meer in het bijzonder voor onze streken b. v. TH. SEVENS, *De Boerenkrijg in het voormalig departement der Leie*, in *Mengelingen II* (Davidsfonds), 1897, blz. 47-57 en F. BOONE en DE SOMVIELE, *De Boerenkrijg in het Thieltsche*, Thielt, 1898.

de klokken geluid om het volk tot den opstand op te roepen, den vrijheidsboom omvergesmeten, de papieren van het gemeentehuis verbrand en, vooral bij de gekende handlagers van Frankrijk, commissaris Jolly en secretaris Van der Espt, vernield en geplunderd (1), maar dit gebeurde niet op een dag, de onlusten duurden een achttal dagen en strekten zich uit tot heel Midden Vlaanderen. 10 Brumaire (31 October) hernemen de woelingen opnieuw totdat eindelijk 2 dagen nadien republikeinsche overmacht overwon (2).

Daarop volgde natuurlijk enkwest op enkwest, waarvoor die citoyens zich vet deden betalen door de uitgeputte gemeente, zoodanig dat het bestuur er zich bitter over beklagde, 21 Frimaire jaar VII (= 11 December 1798) aan het centraal bestuur (3). Ardoorie werd dus plichtig bevonden, verscheidene zijners inwoners hadden deel genomen aan den opstand en met de Brigands gestreden (4) en zoo, de vooropgestelde thesis zijnde dat de gemeenten die Brigands geleverd hadden te zamen de aangerichte schade in het departement moesten betalen, komt Ardoorie in de uitspraak van den rechtbank der Somme in die zaak, 5 Fructidor jaar VII (= 22 Oogst 1799) onder de plichtigen en moet betalen 3187.21 fr. (5).

1) *Registre délibérations A*, n^{rs} 248 en 252 (GA.) ; *Copie correspondance A*, n^{rs} 86, 87, 89 en *Registre délibérations B* (Ibid.). Van der Espt stond bekend als een aanhanger der Fransche Jacobijnen. De plundering hier vermeld is er een bewijs van. Hij was anders nog notaris en een flink beslagen man. Van zijn hand bestond vóór den oorlog op het kasteel der familie de Jonghe d'Ardoie te Ardoorie een wonderschoone kaart van Ardoorie ingedeeld in de verscheidene heerlijkheden. Later, 15 Prairial jaar XIII (= 24 Mei 1805) wordt hij van regeeringswege voorgesteld tot lid van de Academie de législation te Parijs en men vraagt of hij aanneemt (GA. Farde IV). Gewis zal er niets van gekomen zijn, daar hij reeds overleed in Juli 1805.

2) *Copie correspondance A*, n^r 93 (GA.) coll. TH. SEVENS, *De Boerenkrijg*, o. c., blz. 54.

3) *Copie correspondance A*, n^r 104 (GA.) De leider der beruchte onderzoekers was de gehate Citoyen Esmonot, de geesel van Thielt in die tijden.

4) J. DE SMET, *Wie deed mee in den Boerenkrijg*, in *Biekorf*, 1926, blz. 225, heeft in zijn heel onvolledige lijst, voor Ardoorie enkel den naam van Ignaas Dedeyne, landwerker.

5) *Copie authentique* in GA. II, B. 1 coll. verscheidene brieven, Ibid. farde VII.

Die som werd geeischt van de meest begoede ingezetenen (1).

Sinds lang hingen zware onweerswolken boven Kerk en Godsdienst, doch tot nu werden de vervolgingswetten, die in Frankrijk zooveel bloed deden vloeien, bij ons niet in hun volle strengheid toegepast. Door de staatsgreep van 18 Fructidor jaar V (= 4 September 1797) waren de gematigden omvergeworpen en de radicalen namen 't bewind in handen. Reeds 's anderendaags werd aan ieder priester van ons land opgelegd den eed te doen van haat aan het koningdom en de tyrannie en van getrouwheid aan de Republiek en de « Constitution civile du clergé ». Enkele dagen daarna werd ieder openbare godsdienstoefening verboden evenals het dragen van het priesterkleed en werden alle kerken waarvan de priesters den eed niet hadden afgelegd verbeurd verklaard (2).

Te Ardoosie zijn de zaken zoo snel niet gegaan, onder het oogluikend toezien van de municipaliteit die veinsde niet te weten wat doen (3). De priesters, naar het voorbeeld van de overgrootte massa hunner ambtgenooten, weigerden kloekmoedig den gedoemden eed af te leggen (4); nochtans bleef de kerk voort open ingevolge boven aangehaalde toelating en men deed er dienst in tot het einde van October 1798 (5).

1) Brief van 16 Frimaire jaar VIIIe (= 7 December 1799) in *Copie correspondance A* (GA). Theodoor de Jonghe komt aan 't hoofd met 1300 fr., volgen Grégoire Roelens 450 fr., Wed. Jean Hubert Roelens en Wed. Jean François Werbrouck met elk 300 fr. Al de andere staan beneden de 100 Fr.

2) Benevens de bovengenoemde werken van H. PIRENNE en P. VERHAEGEN, zie voor onze streken onder meer E. DE MOREAU, *L'église de Belgique de 1795 à nos jours*, in *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*. Parijs, Letouzey. Bd. VII, col. 712 en vgd. en J. HODÜM, *De Fransche omwenteling en de godsdienst in België in Collationes Brugenses*, 1932, bl. 216-219 en 286-289.

3) 7 Thermidor jaar VI (= 25 Juli 1798) vragen zij aan het centraal bestuur: « Pour ce qui est des prêtres sujets à la déportation nous désirerions que veuillez nous expliquer qui sont ceux qui doivent être regardés comme tels » (*Copie correspondance A*, n° 53 in GA).

4) M. GAILLARD. *Memoriale in generationem et generationem absolutum*. z. j. n. d. coll. *Status vicariatus...* door L. A. CAYTAN. Handschrift in ABB.

5) Klein handboek putmaker 1793-1827 in GA.

Edoch na de brigandsonlusten werden de priesters verantwoordelijk gesteld en bij bevel van 14 Brumaire jaar VII (= 4 November 1798) werden er in een pennetrek 8565 Belgische priesters veroordeeld om vervoerd te worden in ballingschap waaronder een 8000 die tot nu toe niet veroordeeld waren. Onder deze bevonden zich pastoor Dubuisson, onderpastoors Pieter Kempinck en Frans Ide, alsmede de paters Roelens, Capucien, en Hugo Vancoquelaere, Recollet, die, beide van Ardoonie zijnde, wellicht daar gekomen waren na de afschaffing van hun klooster door de Fransche wet (1).

19 Pluiose jaar VII (= 7 Februari 1799) wordt aan het centraal bestuur de mare gedaan dat van het vonnis is kennis gegeven aan de laatst gekende woonplaats der veroordeelden, maar dat niet een van hen te huis was (2). Intusschen bleven pastoor en onderpastoors te Ardoonie, verscholen ja, maar ten dienste van hun volk en in 't geheim de HH. Sacramenten bedienend (3), en niettegenstaande Jolly en zijn speurhonden

1) Origineel in GA.

PETRUS MARTINUS ROELENS, zoon van baljuw Rochus Hubertus (deze was de broeder van P. Fidelis, Recollet) en Barbara Vandenberghe, geboren te Ardoonie 29 April 1744. De peter was de reeds vernoemde Petrus Josephus Roelens, broeder van Rochus Hubertus, die stierf in 1755 als kapelaan van O. L. Vr. altaar alhier. Petrus Martinus Roelens werd ingekleed bij de Capucienen als P. Fidelis in 1764 (over hem verschaft ons P. Hildebrand Cap. welwillend inlichtingen die eens voor goed alle verwarring tusschen P. Fidelis Recollet en P. Fidelis Capucien doen verdwijnen. Hem zij hartelijk dank gezegd). Hij werd aangehouden, maar niet te Ardoonie, 19 November 1798 en daags daarna naar La Rochelle gevoerd waar hij uitgeput van kracht in 't gevang overleed in Mei 1799 (J. B. VAN BAVEGHEM, *Het Martelaarsboek*, Gent, 1875, blz. 374).

EUGEEN VANCOQUELAERE (pater Hugo) Capucien, geboren te Ardoonie 5 Januari 1736, was zoon van den greffier Jan Baptiste. Na sluiting van zijn klooster te Brugge, 4 November 1796, is hij in burgerkleederen bij zijn broeder Hilaire François, den huidige greffier, toegekomen (Minute van brief van Hil. Franç. Vancoquelaere, 16 November 1798, in Zaken H. F. Vancoquelaere in GA). Hij werd aangehouden om den eed geweigerd te hebben, maar wellicht niet op Ardoonie waar geen spoor van bestaat, en opgesloten in het Rasp-huis te Brugge tot 3 Januari 1800. Hij overleed in 1818 (J. B. VAN BAVEGHEM, o. c., bl. 408).

2) *Copie correspondance A* (GA).

3) Zoo vinden wij een bewijs b. v. in de doopregisters in GA : de akten van tijdens den Beloken tijd zijn geschreven op allerhande papierkens, volgens dus zij bij hen hadden, en werden naderhand met doorlopende hand in het register ingeschreven.

konden zij niet gevangen worden, een bewijs dat zij de bevolking met hen hadden (1). G. F. TANGHE (2) geeft een kenschetsend staaltje. Onderpastoor Kempinck, verkleed, ging een berechting doen langs de kanten van Roeselare. Gekomen omtrent de herberg « De witte kave » ontmoet hij twee gendarmen. Bij dit zicht, wellicht ondervindend dat hij herkend was, springt hij over den gracht om te ontvluchten. De gendarmen echter zijn bij hem en geven hem sabelslagen op het hoofd, hij valt en wordt gevat. Bloedend gaat hij nu tusschen de paarden der gendarmen, maar gekomen aan « De witte kave », vraagt hij zijn wonden te mogen wat vermaken, 't wordt hem toegestaan en de gendarmen houden de wacht, de eene aan de voordeur en de andere aan de achterdeur. Intusschen waren veel Ardooiënen, die van een houtvendinge kwamen, daar binnen gevallen en ziende wat er gaande was, vallen zij samen met stokken en al wat ze maar krijgen konden op de gendarmen, die, allen tegenstand vruchteloos voelend, de vlucht namen : de onderpastoor was gered en bleef vrij voor het overige van den Beloken tijd.

Stippen wij hier terloops nog aan dat onder den Beloken tijd nog een ander priester op Ardooië vertoefde, Ludovicus Franciscus Roelens (3). Ziekelyk had hij zijn pastorij van Eernegem verlaten en, na enkelen tijd bij zijn familie te hebben gewoond, laat hij aan de municipaliteit van Ardooië 12 Prairial jaar VI (= 31 Mei 1798) weten, dat hij alhier zal blijven. Daar hij insgelijks den eed geweigerd had, en anderzijds zoo erf getroffen is dat hij niet kan verdragen worden, vraagt hij ingevolge besluit van 12 Nivose II. (= 1 Januari 1799) een geneeskundig onderzoek, wat hem toegestaan wordt 12 Pluviose jaar VII (= 31 Januari 1799) en 's anderdaags gedaan door de geneesheeren Aug. Vergaert van Ardooië en Pieter

1) Zie het verslag van Jolly dat we verder geven in RB. Vrije, n° 4322.

2) O. c., blz. 16-18.

3) Geboren te Ardooië 3 Oogst 1726, zoon van Joannes (broeder van bovengenoemde P. Fidelis, Recollet, en van Pieter Josephus) en Anna Theresia Berlamont. Een tijd was hij onderpastoor te Zwevezele (zekerlijk reeds in 1758 naar *Staet van goede* bij overlijden van zijn vader in RB. Triage de liasses, n° 152). In 1767 werd hij pastoor te Snaaskerke en in 1775 te Eernegem.

Hubert Van der Espt van Kortrijk ; daarop mag hij blijven onder waakzaamheid der overheid (1).

Edoch 11 Thermidor jaar VII (= 29 Juli 1799) komt nieuwe vraag naar inlevering. De municipaliteit doet nieuw geneeskundig onderzoek instellen, dat nog verergerde toestand bestatigt : hij kan het bed niet meer verlaten. Daarop nieuwe vraag aan 't centraal bestuur hem hier te laten 23 Thermidor daaropvolgend (= 10 Oogst 1799) (2). Hij werd verder niet meer verontrust, stierf te Ardoorie en werd begraven 8 Frimaire jaar IX (29 November 1800) (3).

In zelfde gedachtenorde voegen wij hier nog bij hoe, benevens bovengenoemde, de priesters inboorlingen van Ardoorie zich ten opzichte van den gedoemden eed hebben gedragen. De reeds gemelde Ignatius Vancoquelaere, geboren in 1734, broeder van pater Hugo, pastoor der tweede portie in St. Salvators te Brugge, weigerde den eed, werd gevangen en opgesloten met veel anderen, bij zijn broeder, tot de vrijlating in 1800. Petrus Perneel, geboren in 1763, destijds onderpastoor te Wingene, weigerde insgelijks den eed en bleef zijn volk bijstaan, tot zijn oom Felix Perneel van Koolskamp, pastoor van Pittem, gevangen werd en naar het eiland Oléron vervoerd, dan ging de neef den oom in het geheim vervangen en had van hem de noodige delegatie ontvangen om als pastoor op te treden. Insgelijks handelden Servatius Macseele, geboren in 1769, onderpastoor te Beveren bij Roeselare, die heel den Beloken tijd onder de zijnen verbleef en bij het overlijden van zijn pastoor Deneckere in 1800 er deservitor werd, en Joannes Gruyaert, baccalaureus formatus in de godgeleerdheid, geboren in 1761, pastoor te Zerkegem, die eveneens heel dien tijd met den meesten ijver zijn

1) Alles uit *Registre délibérations A* in GA. Het medicaal verslag zegt : «... est attaqué depuis l'époque de trois ans d'un asthme violent, qui lui cause souvent d'indices d'apoplexie, quelle maladie pneumatique et ses suites ne cesse depuis sa première apparance de devenir de plus en plus funeste, au point que dans le moment elle est devenue plus dangereuse par quelles raisons les soussignés jugent et assurent que le dit Louis Roelens ne peut subir le moindre transport hors de sa demeure actuelle sans risques des suites les plus funestes et dangers les plus éminans pour sa vie ».

2) *Registre délibérations B* (GA).

3) Klein handboek putmaker 1796-1827 (GA).

ambt uitoefende en bovendien nog de parochie van Jabbeke bediende.

Anderzijds, wellicht wel onder den invloed en medege-sleept door het jammerlijk voorbeeld van grootvicaris Jacobus de Gryse die den eed aflegde (1), onderwierpen zich ook aan de Fransche wetten Ambrosius Debusschere, geboren in 1745, destijds kanunnik en pastoor te Torhout, en Bernardus Devos, geboren in 1724, pastoor te Oostkamp (2). Beide zijn na die benarde tijden, wellicht om hun goede trouw, terug aangenomen en in hun vroegere bediening bevestigd.

Daar men al meer dan eens met de klokken geluid had zonder de wete en tegen den wil der administratie, lijk wij het onlangs nog zagen door de Brigands doen, wordt beslist 30 Brumaire jaar VII (= 20 November 1798), dezelve onmiddellijk te doen wegnemen. Willem Wybo, molenmaker van Zwevezele, voert het werk uit, maar de Fransche kapitein Belu laat toe dat er een blijft voor het slag van het uurwerk en een kleine voor de afkondiging : de twee andere worden met de « colonne mobile » medegevoerd naar Brugge (3).

's Anderendaags, 1 Frimaire jaar VII (= 21 November 1798), vraagt de municipaliteit aan het centraal bestuur de toelating om de gewezen pastorie te gebruiken tot vergaderplaats. Vroeger vergaderden zij in een herberg (de Zwaene, waar in

1) Zie daarover A. DE COENE, *Nog over «Den eed» en Vicaris generaal J. F. de Gryse*, in *Biekorf*, 1928, blz. 34-42; en *Vicaris generaal De Gryse heeft hij zijnen eed herroepen?*, in *Biekorf*, 1929, blz. 33-39. A. L. CAYTAN in reeds vermelde *Status vicariatus*, en hij moest het weten, is niet malsch voor De Gryse en noemt zijn handelwijze wederrechterlijk en zijn daden van geen tel. Ook zouden de aartsbisschop van Mechelen en de internuntius Ciambertini zijn zoogezegde machten van Rome ontvangen als bedriegelijk verkregen en derhalve van geener waarde verklaard hebben. Daar hij niettegenstaande voort ging in zijn handelwijze werd hem op 19 Juni 1800 door het vicariaat alle macht van vicaris generaal uitdrukkelijk ontnomen.

2) Dit alles volgens *Memoriale*, o. c. en *Status vicariatus...* door A. L. CAYTAN.

3) Alles uit *Registre délibérations A* (GA). Naar blijkt uit een schrijven van 24 Ventose jaar VII (= 14 Maart 1799) was die kleine klok slechts een groote bel, zoodat er van de 3 bestaande klokken maar een gebleven is voor het uurwerk (*Copie correspondance A*, *Ibid.*). Anderzijds kwam bevel de klokken, die verkocht werden aan de smelterijen van Creusot, te sturen naar Kortrijk. Bevel van 5 Prairial jaar VII (= 24 Mei 1799). *Ibid.* in farde XI.

voorleden tijden ook de wetten van Ardooie vergaderden), wat dikwijls aanleiding geeft tot moeilijkheden. Het wordt hun toegestaan (1).

Hoe nu de gemoedstoestanden der Ardooiënen in de eerste jaren van het Fransch bewind en onder den Beloken tijd zijn geweest vinden we geschetst in een verslag door Frankrijks vertrouwensman alhier, citoyen Jolly, gestuurd aan zijn medemaat en overste, den commissaire du pouvoir exécutif bij het centraal bestuur te Brugge, 30 Pluviose jaar VIII (= 19 Februari 1800).

De inwoners verdeelt hij in 3 klassen. De eerste, de boerenbevolking in het algemeen genomen, noemt hij dronkaards, kwaadsprekers, lafaards, ikzuchtigen, volledig onverschillig aan de wetten der republiek en van een weerzinwekkend fanatisme (2). Nochtans, voegt hij er bij om zijn eigen een pluimtje te geven, niettegenstaande al die ondeugden, heb ik door mijn voorzichtigheid en mijn zorgen kunnen de rust doen heerschen binst de 4 jaren dat ik met hen ben.

De tweede omvat enkele practiciens of geneesheeren, brouwers, kleinhandelaars of andere die zich negocianten noemen, in een woord dus de plaatsenaars. Dat zijn wezens, zegt hij, die, ofschoon even fanatiek, welgaarne offers zouden doen voor de republiek, indien deze wilde toestemmen in het terug-

1) *Copie correspondance A*, n° 88 (GA) coll. vergadering van 25 Floreal jaar VII (= 14 Mei 1799). Wanneer zij reeds in de pastorie vergaderden, 28 Thermidor jaar VIII (= 16 Oogst 1800), werd bevel gegeven te betalen voor werk in den tuin « de la maison communale » (*Registre délibérations B*, Ibid.). Eerst had men hun geschreven 5 Frimaire jaar VII (= 25 November 1798), dat de wet van 26 Fructidor jaar V (= 12 September 1796) het gebruik der pastorijen slechts toelaat voor school en huis van den onderwijzer (GA. farde XI).

In vroegere tijden had die zaak van wetskamer, voor 't geval beide wetten moesten samenkomen, b. v. voor de parochierekeningen, meer dan eens onverschil doen ontstaan en zelfs processen veroorzaakt, doch eerder van feodalen aard. Zoo in de *Rekening binnecosten 1744-1745* (RB. Ardoie, oud n° 83 en Vrije, n° 6999) vinden we een beslissing dat men het een jaar in *De Zwaene* zal vergaderen en het andere in *Den Hert*.

In den Franschen tijd was er ook vergaderd geweest in een huis in de Kortrijkstraat, geen herberg (Ibid.).

2) « ... yvrognes, médisans, laches, égoïstes, insoucians pour les lois républicaines et d'un fanatisme révoltant ».

keeren van hun priesters en in een gevoelige vermindering der jaarlijksche belastingen.

Eindelijk de derde zijn de overheden. Deze zijn de eenige die zich, meer dan de andere, voor de republiek uitspreken. De vrederechter (1), ofschoon een weinig fanatiek, vervult nog al wel zijn ambt, vooral sedert hij geholpen is door onzen goeden politiecommissaris (2). De municipaliteit of de gemeenteraad, vooral sinds 19 Brumaire (3), schijnt voor goed over te hellen naar het nieuw bewind. De leden en vooral de president (4) lezen gaarne de wetten en zoeken er zich van te doordringen, ofschoon niet alle in hun smaak vallen, namelijk deze op de belastingen, die ze veel te zwaar vinden voor hunne gemeente. Niettemin toen ik de uitvoering der belastingswet geëischt heb, voegt hij erbij, heb ik weer meer klachten dan moeilijkheden gehad en ik durf hopen dat zij het bestuur en de wetten zullen lief hebben eens dat wij den algemeenen vrede genieten.

Voor wat de 3 priesters betreft, sedert zij twee jaar geleden verplicht geweest zijn hun bediening te schorsen, hebben zij zich zoo wel weten te verschuilen dat hun schuiloord (5) nog niet ontdekt werd en dat ik sterk vermoed dat zij in het geheim biechten, doopen, trouwen en aan de zieken hunne aloude troostmiddelen (6) bezorgen. Van daar besluit ik, voegt hij erbij, dat zij kwaadwillig en onder bedreiging van eeuwige verdoeming aan de flauwhartige inwoners aanraden de republikeinsche feesten (7) en decadi's te misprijzen. Alleen het municipaal bestuur heeft ze tot nu toe onderhouden. Heel het

1) Joannes Baptista Van Brabant.

2) Hij bedoelt hier gewis den overgewaaiden Franschman J. Druant.

3) Doelt op de verandering ingekomen door den staatsgreep van 18 Brumaire, waarover verder. Dit toonen zij al bij het afleggen van den nieuwen eed opgelegd door de wet van 24 Brumaire jaar VIII (= 15 November 1799) en 21 Nivose jaar VIII (= 11 Januari 1800). Zie *Registre délibérations B* en *Copie correspondance A* (GA).

4) Aug. Vergaert, geneesheer.

5) « leur repaire » zegt de tekst als waren het wilde dieren.

6) « leurs antiques consolations ».

7) Telkens werd er verslag gemaakt en opgestuurd; dikwijls wordt er uitdrukkelijk gezegd dat geen enkel inwoner opkwam, altijd is alleen spraak van « autorités » en « fonctionnaires ». Zie *Registre délibérations A* en *B*, ook *Copie correspondance A* (GA).

overige der bevolking erkent slechts de Zon- of feestdagen : zij houden zelfs geen markttag op den dag door de wet bepaald (1) als hij op een Zon- of feestdag komt te vallen. Die dagen trekken zij hun beste kleederen aan, maar werken zonder verpoozen op de decadi's, niettegenstaande alle optreden daartegen.

Jolly besluit zijn verslag met te zeggen, dat, eens de dikke blinddoek van het fanatisme die de bevolking verblind zal afvallen, zij eindigen zullen met de erkenning van al het goede der republikeinsche wetten, doch dit zal maar door veel geduld, tijd en voorzichtigheid bekomen worden. Verder zegt hij meer en meer te zullen waken op die drie schijnheiligen oud bedienaars van den eeredienst en dat hij oneindig meer tevreden zal zijn dan nu, als hij die eensdaags zal mogen in handen leveren van het centraal bestuur, lijk hij onlangs den gewezen koster (2), die tegen alle wetten in de bediening der bedienaren van den eeredienst uitoefende, aan den correctioneelen rechtbank van Kortrijk heeft overgeleverd, maar die, onder borgstorting, bij zijn familie is mogen terugkeeren (3).

Dat hij moet bekennen dat de bevolking godsdienstig is gebleven, van geen republikeinsch gedoe wil weten en de drie heldhaftige priesters onvindbaar blijven, maakt er een getuigenis van allereerste gehalte van, Ardoonie ter eere.

De staatsgreep van 18 Brumaire jaar VIII (= 9 November 1799), waarop hierboven reeds bedoeld werd, die Bonaparte aan 't bewind bracht in Frankrijk (4), zou weldra kentering voor gevolg hebben en aan de kerkvervolging een einde stel-

1) De markttag in Ardoonie was gesteld op de primidi of eerste dag van ieder der 3 republikeinsche weken in de maand.

2) Jacobus Innocentius Vancoquelaere, dien we boven al tegenkwamen. Wat Jolly hier bedoelt weten we niet : misschien heeft de koster een of ander kind gedoopt.

3) Origineel in RB. Vrije, n^r 4322. Jolly overleed te Ardoonie 27 November 1802 (Klein handboek putmaker 1796-1827 in GA). Bij hem alleen staat geen melding van de wijze (mis, dienst, enz.) waarop hij begraven werd ??? Werd hij burgerlijk begraven ???

4) De afkondiging dezer verandering te Ardoonie werd beslist in de raadsvergadering van 23 Brumaire jaar VIII (= 14 November 1799) zegt *Registre délibérations B* (GA).

len. Slag op slag kwamen verordeningen waarbij de niet verkochte kerken aan den eeredienst terugkeerden, de eed aan de geestelijkheid opgelegd totaal veranderd werd, de godsdienstoefeningen wederom vrij mochten in het openbaar geschieden, enz. ; in een woord allerlei maatregelen die bekroond zouden worden door het Concordaat met den Paus 15 Juli 1801. Het zou echter maar 18 April 1802 afgekondigd worden samen met de beruchte « Articles organiques ».

10 Floreal jaar IX (= 30 April 1801) wordt alhier de vrede door het luiden der klok afgekondigd (1).

Te Ardoois was, ingevolge boven aangehaalde omstandigheden, de kerk niet als nationaal goed verkocht geworden, lijk in zooveel plaatsen het geval was geweest, evenmin als de pastorij (2) door de municipaliteit gebruikt, maar het kerkgebouw was erg vervallen en eischte herstelling (3), daarenboven was ze te klein ten aanzien van de bevolking (4).

Zoo komt het dat bij den godsdienstvrede geen nieuwe moeilijkheden zich voordeden voor de kerk. De pastorij moesten ze voorloopig althans ter beschikking stellen van den onderwijzer, J. B. Redelé, ten ware zij verkozen hem een indemniteit te betalen (5).

Na het Concordaat werden pastoor Dubuisson, onderpastoors

1) Nota in pak Zaken Hil. Fr. Vancoquelaere (GA).

2) Wel de goederen haar behoorend : zie brief 28 December 1812 in GA. farde XI.

3) In volle Beloken tijd had Karel Omeij, glazenmaker, van 15 tot 28 Juli 1799 er nog gewerkt en de kerk geborsteld (*Specificatie* in RB. Triage de liasses, n^r 58).

4) Brief van 7 Pluioise jaar X (= 27 Januari 1802) aan prefekt, in *Copie correspondance A* in GA. In 1832 zal men wederom voor vergrooing opkomen.

5) Stuk van 19 Germinal jaar X (= 9 April 1802) in GA. farde XIII. De pastorij wordt te pacht gesteld en gepacht door koster Vancoquelaere op last van notaris Van der Espt nu maire. Het centraal bestuur niettegenstaande schrijven van maire, eischt betaling (Stukken Ibid. farde XI). Voor de Fransche omwenteling bezat de kerk nog al onroerende goederen. 2 Pluioise jaar XII (= 23 Januari 1804) schrijft de maire van Ardoois, Van der Espt, aan zija prefekt aangaande verscheidene weilanden van de kerk voortkomend, dat zij er voor den Disch van afzien, aangezien die landen door het besluit van 7 Thermidor jaar XI (= 26 Juli 1803) aan de kerk zijn teruggegeven (*Copie correspondance A* in GA).

Pieter Kempynck (1) en Frans Ide (2), die tijdens de bange vervolgingsjaren zoo heldhaftig hun plicht hadden gedaan, in hun ambt bevestigd. Op Sinksendag, 6 Juni 1802, worden de diensten in de kerk hernomen (3).

Pastoor Dubuisson, na een lang en vruchtbaar herderschap van 54 jaar, overleed 13 Maart 1804 en werd 16 daaropvolgend begraven op het kerkhof bij de kerk onder het kruis (4).

Bij eigenhandig testament van 4 September 1794 geeft hij aan den Disch van Ardoois 1814,05 Fr. met last van een eeuwigdurend jaargetijde, bestaande in een solemnele mis (messe haute, zegt de vertaling in de beraadslaging overgenomen), gevolgd door de psalmen De profundis en Miserere op den dag van zijn overlijden; daarbij een brooduitdeeling aan den arme van een brood per hoofd der ingeschreven armen (5).

1) Geboren te Leke in 1757 was hij ondermeer deservitor te Schoore en onderpastoor te Handzame. In 1795 (eerste akt door hem geteekend in Doopregister is van 7 Oogst 1795) werd hij onderpastoor te Ardoois. Na het concordaat was hij een lid van den Dischraad. In 1804 (laatste akt in Doopregister is van 8 Juli 1804) wordt hij pastoor te Schuifferskapelle en in 1809 te Dentergem waar hij overleed, tijdens een besmettelijke ziekte slachtoffer van zijn ijver, 3 September 1815 (N. SCHERPEREEL, *De H. Stephanus... gevolgd door eene geschiedkundige schets van Dentergem*, Kortrijk, 1863, blz. 143-144).

2) Geboren te Beernem in 1764, kwam hij te Ardoois in 1796 (eerste akte door hem geteekend in Doopregister is van 27 November 1796). Hij ging weg in 1807 (laatste maal in Doopregister geteekend 4 Maart 1807) en werd pastoor te Breedene. Na vier jaar werd hij het te Eernegem, waar hij stierf 21 Juni 1828 (*Calendarium Brugense* 1829).

3) Klein handboek putmaker 1796-1827 (GA) coll. Brief van prefekt aan maire in GA. farde XI. 10 Messidorjaar XI (= 29 Juni 1803) stuurde de bisschop van Gent een dankbrief aan den maire omdat hij zoowel den pastoor had ontvangen (Ibid. farde XI).

4) Klein handboek putmaker 1796-1827 (GA). Er wordt verteld, dat pastoor Dubuisson, die hooggeacht was en met reden, door zijn parochianen begraven werd bij de deur langs waar men met een lijk uit de kerk naar het kerkhof ging (huidige kant van de markt, die deur is nu verdwenen), zoodanig dat als er wat volk was, men bijna verplicht zijn graf moest betrappelen. De stevenisten vonden dat een heiligschennis en tot tweemaal toe zouden zij pastoor Dubuisson ontgraven hebben en hem elders gelegd.

5) Goedgekeurd in zitting van de municipaliteit 27 Prairial jaar XII (= 16 Juni 1804) in *Registre délibérations* C (GA). Zie ook brieven van 8 en 22 Messidor jaar XII (= 27 Juni en 11 Juli 1804) in *Copie corres-*

Na dezes dood wordt onderpastoor Kempynck deservitor in Juli 1804 (1).

Terloops weze hier nog vermeld, dat pastoor Dubuisson ook een zijner parochianen had in Bakelandt's bende, Isabelle Mullaert, wonende niet ver van den Bergmolen. Zij was een der drie vrouwen die bij vonnis geveld 2 Fructidor jaar XI (= 20 Oogst 1803) slechts 16 jaar opsluiting kreeg, terwijl 23 leden, mannen en vrouwen, onthoofd werden op Allerzielendag 1803 (2).

pondance A (Ibid.) en in het keizerlijk decreet van goedkeuring door Napoleon 30 Frimaire jaar XIII (= 21 December 1804). Ibid. I AA 1.

1) Hij teekent als deservitor van 28 Maart tot 8 Juli 1804 (Doopregisters in kerkarchief Ardooie).

2) Over heel die bende en de voorbeeldige strengheid van het gerecht te dien tijde, dat die mannen op dergelijke wijze strafte, als ze al te zamen maar één onvrijwillige doodslag op hun geweten hadden en voor het overige dieften van eerder minder belang, zie E. HOSTEN en E. I. STRUBBE, *De Bende van Bakelandt*, in *Ann. Soc. d'Emulation*, 1927, blz. 103-165 (ook afzonderlijk verschenen). Een ander voorbeeld slechts van diezelfde strengheid: Petrus Joannes Huttave van Ardooie kreeg in 1807 tien jaar dwangarbeid voor een diefte van 12 fr. met inbraak (Vrijstelling 1 Mei 1816 in onze verzameling).